

Et undervisningsopplegg
om bruk av dødsstraff
under rettsoppgjøret i Norge
etter 2. verdenskrig

«Det var vel for inntil 3 år siden, ca. da, hvor jeg da stilte min kusine et spørsmål om jeg hadde en bestefar. Hun svarte ja, du hadde en bestefar. Han het Reidar Haaland og var en torturist og nazist under krigen...»

Daniel Schaanning, Reidar Haalands barnebarn

TIL LÆREREN

De siste dødsdømte er en historisk dokumentarserie i 8 episoder med søkelys på de som Norge valgte å ta livet av i rettsoppgjøret etter krigen.

25 nordmenn ble henrettet etter krigen.

Hvem var de 25, hvorfor akkurat dem?

Og hvorfor valgte Norge å gjeninnføre dødsstraff, henrette folk i 3 år, og så - slutte?

Hvem var de dødsdømte?

Serien drives av flere unge voksne som i dag ønsker svar. Personer som gjennom familie, personlige eller faglige bånd er knyttet til de dødsdømte og til fortellingen om dødsstraff. For de unge er skam og tabu erstattet med nysgjerrighet.

[Denne filmen](#) varer i 18 minutter og er et «sammendrag» av serien som består av 8 episoder. Hver episode er 45-50 minutter lang. Du finner også en lenke til hele serien. I dette undervisningsopplegget er det forslag til refleksjonsspørsmål du kan stille til klassen etter visningen av filmen. Filmen ivaretar de fleste av de problemstillingene som kommer opp i serien.

Forslag til mulige temaer til diskusjon:

- Er du mot dødsstraff på generelt grunnlag? Eller er det slik at noen fortjener det, andre ikke?
- Synes du det burde være forskjell på dødsstraff i krig og fredstid? Og i så fall, hvorfor?
- Hva synes du er mest problematisk med dødsstraff?
- Dødsstraff var et «folkekrav» i maidagene 1945, men med unntak av Quisling og et par andre er de fleste som henrettes unge fra arbeiderklassen i underordnede stillinger – de som var direkte involvert i avhør og tortur. Synes du man burde ha vært tøffere med byråkratene i nazi-regimet?
- Hvordan man fremstod i retten var ofte avgjørende under rettsoppgjøret. Den som angret på det han hadde gjort kunne få fengselsstraff, mens den som ikke viste følelser eller anger ble henrettet – selv om begge hadde gjort seg skyldig i like forbrytelser. Hva tenker du om det?
- Dødsstraff i krig ble fjernet så sent som i 1979. Dødsstraff ble grunnlovsstridig i både fred og krigstid i 2014. Tror du vi noen gang kommer til å få dødsstraff i Norge igjen - og i så fall hvorfor?
- Hvis Norge innfører dødsstraff igjen, hvem mener du bør være de som faktisk utfører henrettelsen?
- Serien viser at ondskapen kommer fra *mennesket*. Men ved å prøve å menneskeliggjøre torturister, synes du at vi da samtidig fritar dem fra ansvaret og gjør dem til ofre?
- Sinne og hevn som følelse ligger naturlig for oss. Hva tenker du om «folkekravet» om at noen måtte straffes/henrettes etter krigen?
- Demokratiet trues nå i flere land i Europa og ellers i verden. Mange føler på fattigdom, frustrasjon eller utenforskap. Er det forskjell på radikalisering under 2. verdenskrig og radikalisering i dag?

Problemstillingene rundt «De siste dødsdømte» samsvarer svært godt med kompetansemål for 10.trinn og VGS.

Samfunnsfag - kompetansemål etter 10. trinn

- drøfte hvordan framstillinger av fortiden, hendelser og grupper har påvirket og påvirker folks holdninger og handlinger
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges
- beskrive sentrale lover, regler og normer og drøfte hvilke konsekvenser brudd på disse kan ha for den enkelte og for samfunnet på kort og lang sikt

KRLE - kompetansemål etter 10. trinn

- utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning

Samfunnskunnskap – kompetansemål etter VG2

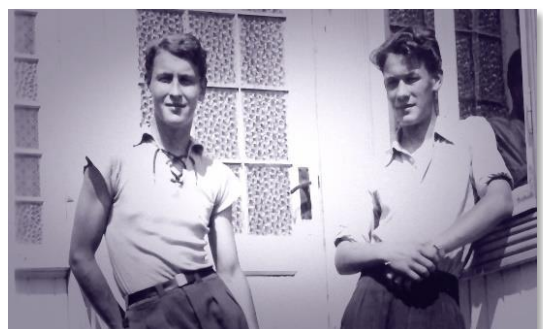
- reflektere over hva det innebærer å være medborger, og sammenligne hvordan politiske systemer er organisert i forskjellige land og områder
- vurdere hvordan utøvelse av makt påvirker enkeltpersoner og samfunn
- gjøre rede for grunnlaget for menneskerettighetene og utforske og gi eksempler på brudd på menneskerettighetene nasjonalt eller globalt
- utforske en utfordring eller en konflikt på lokalt, nasjonalt eller globalt nivå og drøfte hvordan utfordringen eller konflikten påvirker forskjellige grupper

Religion og etikk – kompetansemål etter VG3

- gjøre rede for og drøfte sentrale fagbegreper knyttet til religioner, filosofi, livssyn og etikk og reflektere over eksistensielle spørsmål og svar

Historie – kompetansemål etter VG3

- drøfte bakgrunnen for verdenskrigene og et utvalg andre sentrale kriger eller konflikter, og reflektere over om fredsslutninger har bidratt til å skape fred og forsoning
- utforske menneskers handlingsrom og valgmuligheter i konfliktsituasjoner og vurdere konsekvenser av valgene de har tatt
- reflektere over hvordan ideologier og tankesett på 1900-tallet og fram til i dag har bidratt til undertrykkelse, terror og folkemord som holocaust
- analysere hvordan framstillinger av fortiden har blitt brukt i Norge for å skape nasjonal identitet og drøfte hvilke virkninger dette har hatt for ulike grupper.

Det finnes ikke «riktige» eller «feil» svar, men poenget er å stimulere elevene til refleksjon og ettertanke knyttet til relevante temaer. Læreren velger selv om elevene skal diskutere alle eller utvalgte spørsmål og om dere skal ta opp spørsmålene klassevis eller i små grupper.

2. verdenskrig har fremdeles en særstilling i historien om nasjonen Norge, men for unge i dag har vel dagens kriger og konflikter (som f.eks. krigen i Ukraina) en langt større plass i bevisstheten. De fleste unge i dag vet kanskje ikke så mye om rettsoppgjøret etter krigen, men debatten og problemstillingene rundt dette er jo på mange måter både tidløs og stedløs. Dessuten kommer mange av dagens flerspråklige elever fra steder der mange har vært direkte berørt av krig og konflikt. Dette åpner for ulike tilnærminger til temaet. Det kan også være en fordel at elevene forstår at dere skal snakke om et tema som kan være sårt for dem, slik at det ikke kommer brått på.

Lykke til!

Serien «De siste dødsdømte» består av 8 episoder som alle vil være publisert innen utgangen av april 2023. Hele serien kan dere se i [NRK TV](#) eller på sidene til [NRK Skole](#).

Serien er testet på fokusgrupper, og disse har blant annet reflektert over temaer som:

- Egne valg
- Familiehistorier
- Ander Behring Breivik
- Viggo Kristiansen